

Војислав М. Кршић

КОСОВО И МЕТОХИЈА – СРПСКИ ЗИД ПЛАЧА ОД ОСТОЈЕ ЂУКИЋА

Прошле 2011. године из штампе је изашло дјело под насловом *Косово и Метохија – српски Зид плача* од аутора професора др Остоје Д. Ђукића, филозофа, етичара, правника и врло плодносног писца. Треба рећи и то, да је од истог аутора, прије шест година (2005), изашла врло обимна монографија (око 1306 страница) под насловом *Свинга цивилизација*. Садржаји те књиге баве се проблематиком етике, морала, религије, обичаја древних цивилизација и цивилизација кроз историју па све до времена поимања модерне моралне филозофије. И како сам аутор каже то је покушај да се пронађе „трачак свјетлости који избија са прозора куће у мрачним дубинама“. *Свинга цивилизација* је књига за коју је наш академик Дејан Медаковић рекао да није имао боље дјело у својим рукама са наших простора које се бави том проблематиком. Оба Ђукићева дјела су печати незаборава и оставштине српских научника и писаца. Штавише, она су са свом својом обимношћу, заправо, својеврсни компендијуми (сажеци, прегледници), научних чињеница, публицистичких гледишта, документаристичких материјала и других књижевних врста и жанрова укључујући медијске извјештаје и напise компресујући тако историјско вријеме, процесе и збивања у богате садржаје. Оба дјела су занимљива, информативна и пружају свеколико осликавање проблематике којом се баве и с тим у вези драгоцјен су извор знања и информација за знатижељне читаоце. С обзиром на разноврсност и стилове приказивања садржаја, лакоћу читања и разумијевања, оне нису писане чисто академским језиком и циљано само за научну јавност, већ напротив, за све популацијске слојеве, од обичног описмењеног човјека до уско усмјерених

посланика науке из ових области. Будући да је циљ овог рада приказ дјела *Косово и Метохија – српски зид плача*, надаље ће се говорити искључиво о њему.

Монографија *Косово и Метохија – српски Зид плача*, обима је око 1198 страница. Дјело има двије главне цјелине, прва, која се односи на рад аутора и, друга, која се односи на прилоге бројних садржаја а нису производ аутора, већ њему припада заслуга за сакупљање и обједињавање. Главни дио књиге (до 800. странице), је рад аутора и структурисан је кроз прелудиј, предговор, једанаест поглавља, закључак, резиме на пет страних језика те попис обимне литературе. Прилози (стр. 801-1198.) чине цјелину која обухвата најразличитије садржаје (документе, изјаве бројних истакнутих личности, новинске чланке, народне пјесме и сл.). Ту су још фотографије, захвала аутора особама које су му пружиле моралну подршку, те рецензије тројице рецензената. Између корица ове књиге, како и сам наслов говори, је тематика и проблематика Косова и Метохије.

У изради ове монографије, аутор је пред себе поставио врло захтјевне циљеве о чему говори сама тематика и обимност. Професор Ђукић, снажне истраживачке воље и још снажније емоционалне привржености свом етносу и вјери, упутио се бројним путевима у магловиту прошлост косовско-метохијског проблема, да би кроз њу поникао у турбулентној стварности. Јер, како историчарка Дубравка Стојановић каже: „Свако бављење прошлошћу у ствари је тражење тумачења садашњости.“¹⁾ То је Ђукићу на уму и путеви којим он ходи су путеви који воде од давне прошлости до садашњости, путеви истине, мишљења, предања и епа. Штавише, то су врлетни путеви историје кроз коју су прошли и пролазе Срби, путеви славе, крви, плача и страдања, путеви рођења и умирања, путеви постојања и нестајања. То косовско-метохијско парченце планете Земље, на коме су од праисторије пободена копља судбине и интереса, било је и јесте мјесто, гдје су се у прабини историје усковитлале моћ и немоћ, истина, легенде и митови, доброта и зло, свјетлост и тама, земаљско и небеско. У косовској историјској драми прожимали су се и прожимају путеви великих сила и старосједилачких народа, једних, насилних нагона за освајањем, отицањем и рушењем и, других, са чежњом за мирним суживотом и

1) Дубравка Стојановић, *Уље на води: оглед из историје садашњости Србије*, Пешчаник, Београд, 2010, стр. 10.

напретком.²⁾ Једну од главних улога имали су и имају Срби, словенски народ досељен на те просторе у првој половини ВИИ вијека, у вријеме владавине цара Ираклија (610-641), народ великих нада и стремљења, народ патње и поноса. Косовска историјска драма још траје и не зна се докле ће трајати и, да ли ће икада имати свој хеппенд. Али, у данашњем времену она је кулминирала стварањем тзв. независне државе Косово, коју је признало неколико десетина земаља. Косово је отето, истргнуто из физичке цјелине Србије, али је оно још живо и неодвојиво од душе српског бића.

У вези садашњих збивања на Косову и Метохији и усковитлане историјске прашине урониле у тмине времена, којој још више пријете вјетрови заборава и потискивања, траже се одговори на питања: Шта се то збива са српским бићем укоријењеном на овим просторима? Шта су истине о Косову и Метохији, гдје су узроци и какве су посљедице? Гдје су границе између иситне, легенде и мита и, шта је то тако свето у шта треба да вјерујемо и зашто треба да се опредјељујемо? Јесу ли Срби прихватили епску заоставштину о Косовском боју као надомјестак за недостатну истину? Колика је снага истине какву себи предочавамо данас и виде ли други ту истину на начин како је ми себи поимамо? Има ли наша истина ту моћ да се бори против интереса свјетских моћника? Чују ли се гласови разума из овог турбулентног свијета? Та и мноштво других питања протежу се кроз методолошки дефинисане димензије овог рада. У добро структурисаним елементима књиге Ђукић образлаже одговоре при чему, понекад, научну објективност замагљује лична снажна емоционална приврженост српском бићу, нарочито његовом косовском изворишту. Управо, прожет том емоционалном цртом, он у самом наслову нуди одговор, да је Косово и Метохија, у стварности, истински српски *Зид плача*. Тако једноставан и сликовит, дубоко захтјеван и језгровит, не толико научан колико епски и, који не оставља скоро ништа а да се не може њиме обухватити.

Косово и Метохија је плуриперспективна проблематика. Она се може посматрати и обрађивати кроз три историјска нивоа, прошлост, садашњост и будућност. Сваки од тих периода појединачно или сви укупно могу се анализирати са историјског, етничког, по-

2) М. Ђурић истиче да је српски народ на „једном од најфаталнијих политичких положаја у Европи, на раскрсници опречних интереса европских и азијских држава, између европских лакомих и азијских дивљих гуја, живећи увијек у непрестаним немирима и под љутим чемерима“. Цитат према О. Ђукић, *Косово и Метохија – српски Зид плача*, стр. 233.

литичког, економског, културног, етичког и других аспеката. Осим тога, слика о Косову и Метохији може се стварати кроз истину, легенде и митове. Томе треба додати гледишта више страна, Срба, Албанаца и других народа у ближем окружењу и свијету. Врло важан аспект проблема су изворишта попут историјских и службених документа, разних записа и историјских помена, мишљења и ставова значајнијих личности, књижевна дјела различитих жанрова те разни медијски извјештаји и статистике. За употпуњавање мозаика треба узимати у обзир да постоје јавне и тајне сфере у којима се преламају историјске нити, сукобљавају интереси, траже рјешења, итд. Штавише, у методолошком погледу, ниједна од тих перспектива, посматрана сама за себе, не може бити довољна за објективну истину и слику о Косову и Метохији. Само њихова појединачна студиозна обрада, а потом и интегрисаност у једну цјелину могу указивати на прави смјер у којем се треба кретати ако се жели цјеловитије освјетљавање тематике Косова и Метохије. Професор Ђукић у свом дјелу настоји доћи до што цјеловитије слике пратећи историјске чињенице, епiku, мисли и становишта познавалаца те проблематике које анализира и кроз синтезу повезује и заокружује дајући свему томе свој ауторски печат. Он се при том служи једним живописним језиком и стилем, често прожетим емоцијама.

У српској историји постоје празнине, тј. одсуство истине, нарочито везане за преломни догађај какав је био Косовски бој. И ту су нам важна два појма, истина и спознаја. Кад је ријеч о односу истине и спознаје, спознаја је само заматак у крилу истине. Истина је оно што јесте, оно што се збивало у свој својој комплексности и комплетности и изван којег не остаје ништа а што има и најмањи трачак повезаности с тим збивањем у континууму историјског времена од узрочности до утицаја крајњих последица. Гледана са аспекта сазнања, истина је слојевита, полиформатична, плуриперспективна, распршена у дуге и различито усмјерене понекад једва примјетне али значајне кракове. И такву је треба спознати и пружити јавности на увид. Али, путеви до цјеловите истине су једва или потпуно непроходни. Врло често је заматена тајнама, лажима, дубоким слојевима историје и земље, чему су кумовали необразованост српског бића, сеобе, тутњава освајача, моћ и интерес побједника да прекраја и измишља истину, да осликава своју а не реалну визију стварности или уопште да нема помена о њој. Гово-

рећи о историјским истинама морамо бити свјесни чињенице, према којој се сликовито одређује Вил Дјурант, који каже: „...почеци цивилизације закопани су у земљу, и ни сви ашови археологије их никад неће сасвим ископати.”³⁾ То управо говори о свој тежини и сложености откривања истине, до које можда никада нећемо моћи ни доћи. Нажалост, нису само почеци цивилизација закопани у земљу, већ и велики дио касније историјске збиље у којој је бивствовао српски народ. То је истинска реалност. Српски народ нема своје књиге о раним периодима попут Египћана и Грка, за њега „историја је књига коју човјек мора да почиње од средине“⁴⁾. Па и када се почне читати од средине (тј. од познатог) према крају садашњости многе странице живота остале су празне и неоштампане. Те недостајуће чињенице историје донекле су попуњаване легендама и митовима. Мада и мит, ако се схвати правилно, има своју историјску и етничку вриједност, јер „без мита народ пропада“⁵⁾. Штавише, откривање скривених и недоступних истина о важим историјским догађајима од посебне је важности идентитета сваког па и српског бића. У свему томе, када је ријеч о Србима, посебно мјесто и значење, дакако, заузима Косово и Метохија, како кроз историју, тако и у савременом добу. Истине данашњег времена, као и већ поменутог историјског, прекривене су велом тајне, лажима, обмана и прљавим играма моћника. Видљива последица свега тога је трагизам српског бића и немогућност изласка из историјски зачараног круга патње и страдања. Ђукић нам указује на то, и при томе, не као историчар, већ као етичар води нас кроз ту проблематику.

Аутор читаоца уводи у своје дјело кроз прелудиј и предговор. Прелудиј садржи молитве и епске пјесме о Косову. Кроз врло садржајан предговор зналачки се уводи читалац у проблематику књиге. Дефинишу се појмови *Косова* и *Метохије*, укратко приказују географска, етнографска, историјска и друге димензије, етичка оријентација, карактерологија, итд. Сам аутор наглашава да су у овој књизи тежишна хришћанска поимања попут византијског и српско-православног богословског схватања „царства небеског“. Аутор се већ ту јасно одређује према неким од догађаја о којима постоје с једне стране народна предања и епски докази, а с друге

3) В. Дјурант, *Источне цивилизације*, Народна књига, Алфа, Београд, 1995. стр. 398.

4) *Ibid*, стр. 355.

5) *Ibid*, стр. 376.

стране гледишта историчара. На примјер, о улози Вука Бранковића у Косовском боју. Аутор се приклања, како сам каже, уз оне пи-сце који су „заступали мишљење да је Вук Бранковић издао кнеза Лазара у Косовској битки...“. Осим тога, он истиче да је значајну пажњу посветио новијој ситуацији на Косову и Метохији, што се види и по великом обиму поглавља (X и XI) која обрађују тај дио проблематике.

Кроз прво поглавље – *Друштвене прилике у средњевјековној Србији*, аутор указује на кључне догађаје и збивања у вријеме владавине династије Немањића. Он се укратко осврће на период од стварања српске државе, њен успон у вријеме Душана Силног, па до распада послје његове смрти и позиција разједињеног српског племства и вођства непосредно пред турска надирања и Косовски бој. Уз то, једним дијелом посвећена је пажња, како се кроз пјесништво и поетички дух осликавао начин живота средњовјековног српског човјека.

У другом поглављу под насловом *Успони Турака и продор на Балкан*, у кратким цртама обрађује се проблематика појаве Турака и њиховог продора са Алтаја на Блиски исток, стварање и доминација селдучке заједнице племена, удар Монгола и потом настајање Отоманског царства. Истичу се главни владари све до Мурата II и Косовског боја. У даљем дијелу текста обрађује се положај српског народа под турском владавином, улога Албанаца у том периоду, подизања устанака Срба и тежња за слободом, стварање српске држава па све до I свјетског рата. Треба нагласити, да је ово текст који се не бави детаљима, већ истиче само кључне тачке српске историје и њихову рефлексију на положај Косова и Метохије као и касније догађаје.

Треће поглавље насловљено је *Косовска битка – преломни догађај у српској историји*. Аутор указује на планове Турака, простирање српске државе под Лазаревом ингеренцијом и покушајима Лазара да удајом кћери осигура савез и заокружи територију. Кључни став овог поглавља јесте, да је Косовска битка била преломни догађај у српској историји. С тим у вези аутор истиче: „Ово је преломни догађај у историји српског народа који је постао централно мјесто српског народног предања и уточиште и исходиште свих каснијих збивања на српском етничком простору.“ Аутор је значајан простор посветио изворима о Косовској битки, развоју битке и улогама појединих личности од владара Лазара и Мурата,

до Вука Бранковића и других. Наглашава се да је исход био фаталан за српску страну и с тим у вези даје преглед гледишта о могућим узроцима пораза. Као епilog тих догађаја јесте усађивање козовске епопеје у биће српског народа, вредновање њеног значења као суштинског елемента одређења идентитета и уздизање у сферу митског.

Митови и легенде о (Пра)Косову је четврто поглавље ове садржајно богате књиге. Косово и Метохија су српски незаборав и тиме што су се од битке као преломног догађаја у народу испредале легенде и настајали митови. Оно је напросто митологизовано. Аутор истиче бројне значајке те митологизације, наводи мишљења других писаца и обрађивача козовке проблематике и штавише, упоређује козовску литературу са индијским и другим митолошким спјевовима. Он наглашава да је митологизација највише извршена кроз епске пјесме у које су укомпонована и хришћанска начела и свјетоназори. Посебно мјесто има схватање мита о хришћанској жртви (Обилића, Лазара, српске војске). У свему томе изникло је култ Милоша Обилића, а народни пјевачи опјевали су мноштво козовских ликова и јунака. Аутор текст илуструје и поткрепљује изводима из бројних народних пјесама.

Пето је поглавље насловљено *Царство небеско у византијском и српском православљу*. Аутор се у овом поглављу бави православљем и његовим кључним елементима указујући да српско православље вуче коријене из византијског. При томе наводи неке од битних значајки и ослонаца византијског богословља поткрепљујући их становиштима неких од најмјеродавнијих богослова попут Григорија Назијанина, Григорија из Нисе, Максима Исповједника, Григорија Паламе, Јована Златоустог, Исака Сирина, итд. Истиче се и то, да је српска средњевјековна филозофија утемељена на православној патрологији. Осим византијског, на српско православље значајан утицај имали су Русија, Света Гора, Јерусалим и др. Објашњава се појам „Божјег царства“, мјесто и улога српских подвижника и мученика. Уз све оно вриједно што краси Србе, аутор наводи да су и они носиоци прародитељског гријеха, да имају слабости испољене кроз непоштење, неморал, издајство, кукавичлук, хуљење на вјеру и сл. Придајући посебну важност вјерском елементу и карактерологији, он каже: „На Косову су се као на сунцу и у зрцу показале све витешке врлине и оданост својој вјери и народу, али и мане и пороци.“ По ауторовом мишљењу, мо-

жда би исход Косовске битке могао бити и другачији, повољнији за српски народ, да није било вјероломства.

Јунаштво и проблем издаје у Косовској битки је наслов шестог поглавља. То је једно од краћих поглавља гдје се аутор бави Вуком Бранковићем, његовим животом и улогом у периоду његове владавине. Дио простора посвећен је самом проблему издаје у српским редовима и могућим претпоставкама исхода битке заснованих на постојећим записима и предањима. Каква је доиста била улога Вука Бранковића у предкосовским, косовским и посткосовским збивањима? На ово питања нема јасног одговора. Аутор настоји да навођењем више извора и становишта колико толико употпуни ту слику. Међутим, истина и даље остаје неосвијетљена, а питање је и да ли ће уопште бити докучена. Епско и народно увјерење о издајништву настоји да побије српска историографија стајући у „одбрану“ Вука Бранковића. Контрверзе не постоје само о његовој улози, већ и о томе како је на крају скончао. Ђукић истиче да се мора водити рачуна и о народном виђењу прошлости, будући да се ту налазе хтијења и настојања да се побиједи зло и још више узвиси истина и правда. Насупрот негативне улоге Вука Бранковића, као позитиван јуначки лик истиче се Милош Обилић. Он је начинио такав подвиг који истински треба да осликава српско родољубиво-етичко начело. Многи српски јунаци ушли су у пјесму, а јунаштво је непресушни пјеснички извор. Аутор то поткрепљује бројним еповима и њиховим одломцима.

Седмо поглавље обрађује се под насловом *Косовска етика*. Косовски догађаји су били изворишта, морална и духовна храна народа која је имала одраза на опстанак и поред огромних физичких губитака.⁶⁾ Из тих догађаја изникла косовска етика се дубоко урезало у српско биће. Она је посвећена, како аутор истиче, „нашој даљој прошлости, културном наслеђу српског народа...“ Аутор косовску етику анализира кроз навођења мишљења бројних наших великана писане ријечи (М. Ђурића, Д. Калезића, Ј. Цвијића, Л. Костића, Његоша, и др.). Уз то он анализира епске пјесме, гдје се та етика најбоље показује. Дакако, видно мјесто заузима Видовдан, као једна врста мјерила, као један идеал који српски народ мора

6) Ваља ту додати и мисао академика Михајла Марковића. “Етос у смислу моралних правила понашања у једној заједници обухвата све оно што је услов живота те заједнице и што омогућује остварење њене идеалне сврхе.” М. Марковић, *Ум и етос: последице њиховог раздвајања и неопходност њиховог јединства*, Филозофија и друштво XXI, стр. 24.

увијек имати у виду, а нарочито у критичним периодима историје. Косовска етика је етика жртве, етика јунаштва, етика душе српског бића. Аутор наглашава, да је косовски морал „завјет српске историје“. Српско биће увијек је тежило за истином и праведношћу али моћ освајача затирала је те врлине навлачећи преко њих вео својих интереса. Но ипак у свему томе, како аутор каже: „Хероизам и трагизам српских витезова моћан је торзо једне јединствене идеје у одбрани српства и православља...“, а тиме и истине и праведности.

Осмо је поглавље аутор насловио са *Косовски завјет и опредељење*. И у овом поглављу он остаје вјеран свом методолошком приступу навођења бројних цитата многих значајних личности које говоре о косовском завјету и опредељењу. Косовски завјет и опредељење су нешто што је најдубље усјечено у карактерологију српског бића. У Видовдану се осликава ток наше историје, нашег карактера, нашег опредељења. Сам кнез Лазар определијелио се за царство небеско које у ствари представља једну од вјечних божанских вриједности. Међутим, он није био први који се одрекао овоземаљских благодети, то је био Свети Сава, а за њим и његови родитељи, отац Стефан Немања и мајка Ана. С тим у вези, косовски завјет и опредељење свој коријен имају у хришћанском учењу. Ако би правили поређење са хришћанским почетком онда би се кнез Лазар могао упоредити са Христом, Вук Бранковић са Јудом, улогу апостола имали би српски витезови, док би последња царска вечера била пандан Тајне вечере.⁷⁾ Будући да се завјет наметнуо негдје у прошлости, говорећи о њој Зоран Мишић каже да нас је та „прошлост проклела двоструком клетвом: удаљила се од нас, а није нам дала да из ње изађемо, лишила нас је свог богатства, а оставила нам своју тугу и неимаштину“.⁸⁾ Нажалост, гледано са српске стране Косово и данас тугује и плаче. У српској историји Косово заузима једно од највиших мјеста, према њему не може се постављати романтичарски, већ збиљски. Због тога наша књижевница Исидора Секулић јасно опомиње: „Не градимо живот од пепела, јер ће га први вјетар раздувати.“⁹⁾ Идеја косовског завјета раширена је међу цијелом популацијом Срба и присутна у постковској историји, то је завјет отаџбини, оставштини наших отаца и њихових предака.

7) Драгослав Бокан, *Косово је срце Србије*, Политика, а.д., “Инфинитас”, РТС, Београд, 2008, стр. 46.

8) Цитирано у О. Ђукић, *Косово и Метохија – српски Зид плача*, стр. 267.

9) *Ibid*, стр. 259.

Девето је поглавље аутор насловио *Видовдански епос*. Већ на почетку аутор указује на историјску димензију проблема геополитичке позиције балканског па тиме и косовског простора. На њему се од праисторије до данашњице мијењала етничка слика. Једни су насељавани, други расељавани, било под ратовима, било под економским или неким другим факторима. Сваки етнос који се нашао на овом простору искусио је горчину историјских вјетрова моћи и не-моћи. „Балкан (је), каже Исидора Секулић, једно велико гробље разних господарења и цивилизација.“¹⁰⁾ У овом поглављу аутор нас води кроз косовску епiku и настајање народне умотворине. Ма колико живот српског народа био тежак на овим просторима, он је знао и у најтежим, судбоносним приликама да исказује своје стваралаштво. Много тога, што је у народу настало, због неписмености је нестало. Епске јуначке пјесме које су пјеване биле су заправо једна врста емоционалне везе српског народа са својом прошлошћу. Ђукић наводи бројне наше ауторе и њихова виђења, записе и однос према српској па и косовској епици. Уз то, наводи више гледања страних аутора (Гете, Јаков Грим и др.), те прихватања српске епске пјесме у њемачкој, енглеској, француској, чешкој, пољској, грчкој, македонској и другим јавностима. Штавише, наводе се и дјела која говоре о косовским трагичним догађајима.

Косово и Метохија – земља голготе је десето поглавље ове садржајне књиге. За разлику од претходних оно је прилично обимно и могло би бити посебна књига. Дакако, и као такво уклопљено је и садржински повезано са осталим поглављима у једну цјелину. Аутор укратко указује на историјску етничку димензију Косовског проблема, негативном односу међународне заједнице, нарочито САД и ЕУ, да би потом опширније наставио о узроцима проблема српског народа насталим после II свјетског рата те титоистичка подршка албанском етносу који је постајао све дрскији, насилнији и захтјевнији. Он указује на проблеме смјене Ранковића и других српских политичара, говори о Добрици Ћосићу и његовој улози у том и каснијем периоду. Уз то, добрим дијелом он говори о улози Јосипа Броза и рефлексијама његове политике на косовске догађаје па и данашње стање. Говорећи о трајању косовске драме, истиче улогу католичке цркве и стварања *Свете алијансе* између Ватикана и САД, те повезаности католичке цркве и масона, минимизирање националног на рачун грађанског у западним теоријама које не важе

10) *Ibid*, стр. 283.

у њиховим двориштима. Уз то, говори се и односу САД према улози Турске на Балкану и рефлексији тих односа на српски и косовски проблем. Свим тим утицајима треба додати и улогу домаћих полтрона, издајника и шпијуна. При томе, аутор се доста ослањао на истраживања академика Милорада Екмечића. Аутор обрађује и улогу Албанаца и њихов однос према српском становништву, те однос Албанаца и турског царства. Штавише, аутор описује трагику српског народа наводећи бројне примјере бруталности албанског становништва. Звјерства су Албанци чинили у вријеме Отоманског царства, у првој Југославији, затим у II свјетском рату и послијењега. Аутор наводи бројне извјештаје припадника цркве о албанском насилништву и етничком чишћењу. Имајући у виду такво стање западне силе су на перфидан начин користиле албански национализам за своје интересе. Истиче се и непринципијелност тзв. *међународне заједнице* у односу на српско питање у БиХ и Србији. С једне стране, Србима се узима, а с друге стране другима даје користећи своју моћ и подлост. Он говори и о односима унутар Српске православне цркве, односу према епископу Артемију, што је резултирало његовим каснијим умировљењем. Из написаног текста види се да је било доста проблема унутар СПЦ на простору Косова и Метохије. Слиједи један дио садржаја који говори о НАТО бомбардовању СР Југославије, лажима које су биле пласиране у свјетској јавности, бездушности уништавања једног народа и инфраструктуре која је од виталног значаја. Стварање гротексне медијске слике о српском бићу, силовањима, убиствима и другим звјерствима био је један од циљева свјетских моћника, а при томе се ништа није говорило о албанској страни. Треба рећи то, да аутор врло детаљно описује поједине примјере догађаја, односа и процеса који су били везани за косовску збиљу. Он наводи изјаве и писања бројних личности доводећи их у контекст косовске драме. Дио поглавља обрађује проглашавање тзв. *Републике Косово* и реаговања појединаца, институција, других значајних фактора политичког, вјерског, културног и другог естаблишмента. Аутор је настојао да издвоји само један сегмент из огромног опуса написа и реаговања о косовској проблематици и голготи. Из њега се види то, колика је улога моћи, неистина, медијских креација по вољи и жељи моћника и у складу са њиховим интересима. Штавише, виде се и њихове последице, али само оне у садашњости, не и оне у будућности. Нажалост, како и сам аутор напомиње многа питања о

Косову и Метохији остала су под велом тајне и с тим у вези немогуће је сагледати све хоризонте будућности.

Једанаесто поглавље *Косово и Метохија – света и омета земља* је нешто мање од двјесто страница. Већ на самом почетку упозорава да се Србима, од распада бивше СФРЈ, све дешавало и дешава из више разлога, од тога да су се удаљили од своје вјере, подлегли туђим идеологијама, некритички и наивно прихватали стране утицаје до страних планова да се сруши Југославија и Србија доведе до садашње позиције. Аутор у овом обимном поглављу настоји, да изнесећи мноштво узрока, поткрепљујући их становиштима других, дође до једне цјеловите слике позиције коју су Срби имали од II свјетског рата до данас са тежиштем на косовском простору и стању. Неки од тих узрока су: Титов однос према српском народу и његовом настојању да га сведе у контролисане оквири; духовна замореност и клонулост; проблем наталитета или бијеле куге; зла коб која прати све српске подјеле при чему цитира Душана Ковачевића¹¹⁾; геополитичка позиција Срба – „кућа на раскршћу”¹²⁾; односом моћи према истини; племенски начин живота и одговорност Шиптара; утицај свјетског поретка на чијем челу су САД; исламски фактор; однос ЕУ према српском и косовском питању; интензивно мијешање страног фактора; итд. Надаље се наводе и описују бројни догађаји истичући важност одбране Косова и Метохије на коју упозоравају и многи странци којима су се отвориле очи. Затим, аутор детаљније објашњава дволичност и лицемјерство америчке дипломатије, закулисне радње, прљаве игре и мноштво другог што је испливало преко „Викиликса”, а везано је за ове просторе. Поред тога, указујући на сву политичку и другу прљавштину повезану са Косовом и Метохијом истиче проблем трговине људским органима, хашку проблематику и осуде приказане на графиконима, гдје Срби доминирају. Ђукић о Косову недвосмислено исказује свој став: „Не смијемо заборавити да су нам Американци силом узели Косово и Метохију. Ови свјетски

11) Ради се о дјелу Д. Ковачевића, *20 српских подела (Срба на Србе)*, Новости, НИН, Београд, 2008. Поред више цитата издваја се овај на страници 544.: „Послије деветнаест подјела – разврставања на подобне и неподобне, на патриоте и издајнике, на родољубе и плаћенике, на Србе са осјећањем традиције и оне који би исту традицију продали за шаку долара (или перли), дошли смо до суштинске подјеле (из које, вјероватно, произилазе претходне): Србин подијељен на самог себе: један човек – двије личности, два убијеђања, два опредјељења, два погледа на свијет...” Д. Ковачевић, *ibid*, стр. 232.

12) Интересантно је запажање Ковачевића, да би Срба данас било око 70 милиона, да нисмо на данашњој геополитичкој позицији, односно да смо своју кућу изградили ван „стратешких путева“, нпр. као Велика Британија. Ковачевић, *ibid*, стр. 220.

жандари и њихови савезници су нам непријатељи.” С тим у вези он говори о напорима српске дипломатије да мирним путем оспори међународно признање Косова, наводећи мноштво изјава страних и домаћих стручњака који указују на кршење међународног права. Поред осталог је изношење проблема пред Скупштином УН, одлуке Међународног суда правде и сл. Аутор истиче, да је примјетно да се код кључних људи у Србији (Тадић, Јеремић) од јасних и чврстих ставова почело одступати и попуштати. У тексту је дат и осврт о улози Мила Ђукановића у разбијању Заједнице Србије и Црне Горе, као и признавању Косова. Као битан фактор српске и косовске драме наводи се Марти Ахтисари, његова улога и добијање Нобелове награде за мир коју су неки осудили и назвали правим промашајем и скандалозним чином (Шведски институт ТФФ), или да је требао добити награду за сепаратизам (Климов), итд. Заиста је много навођења личности, њихових становишта и мишљења о проблематици односа међународне заједнице према Косову, улози свјетских медија и других чинилаца међународних односа. Ма како да се гледа на ту проблематику, а нарочито ако су становишта опречна моћнима, за сваку ситуацију они имају припремљене истине. С тим у вези аутор каже: „Моћне силе и њихова пропагандна машинерија имају припремљену истину и правду коју слиједе сви који су под њиховим утицајем и протекторатом. Они који то не слиједе проглашавају се дисидентима, троубле-макери и против њих се подразумевају санкције, од кажњавања и притиска до испирања мозга.” Да би указао на њихову безобзирност аутор наводи и мишљење француског академика Жана Дитура, према коме моћници немају ни срце ни душу. У својој књизи *Срамота врлине*, поред осталог каже: „Мрзе се само нације и људи који имају душу или карактер. И антипатија се претвара у бијес када се констатује да се карактер, без обзира на напор који се улаже, на опомену која му се упућује, не мијења, а задржава своја неподношљива својства и да је душа закопана тако дубоко у биће, да је немогуће одатле ишчупати је.”¹³⁾ Срби су, према мишљењу Бариа Литућија, оптужени за све и свашта, а НАТО за бруталну агресију низашто. Срби су унапријед осуђени према постојећим сценаријима из Вашингтона и Брисела. Ваља истаћи и питање које аутор при крају поглавља поставља: „Хоће ли Срби имати мудрости да преброде искушења, сачувају националне интересе и свој идентитет?” Ово питање, да-

13) О. Ђукић, *Косово и Метохија – српски Зид плача*, стр. 660.

како остаје отворено, а одговор на њега требало би да дају сами Срби и вријеме које је испред њих.

У *Закључку* се синтетички и сажето сумирају садржаји ове обимне монографије. Аутор истиче да писање о Косову значи отварање рана. А у свему томе потребна је нова свјетлост да би се освијетлила тамна страна историје. Косово је било и данас је страдалиште по коме су тутњали и тутње многи освајачи. Несрећа је Срба у томе што су населили тај простор који је на путу из Азије у Европу као и из Европе у Азију. Продор Турака на европско тло и тежња Срба да их у томе спријече довело је до Косовске битке, једног од преломних догађаја у српској историји. Тамна страна те битке је издаја оличена у Вуку Бранковићу. Милош Обилић остао је симбол српског јунаштва. С тим у вези је и косовска етика, која је показала снагу једне генерације. За Видовдан се везује епос, јуначке народне пјесме, које узвисују естетске и етичке вриједности. Сценарио страдања Срба настављен је од Косовске битке до данас. Једино су Срби страдали, док су други добијали, а у врхунском лицемјерју настала је и тзв. Република Косово. Србији и данас пријети, не само страни фактор, већ и домаће зло. И поред свега што им се догађа, како каже аутор: „Срби никада не смију да забораве да је Косово и Метохија Стара Србија, колијевка српства и духовности, наш понос и слава...”

Други дио књиге *Косово и Метохија – српски Зид плача* представља око седамдесетак и нешто више прилога различитих садржаја. У највећем броју то су изводи из књига, часописа, новинских чланака, изјаве, документи, и сл. Сви они имају функцију илустрације и аргументовања изнесених становишта у првом дијелу књиге, као и употпуњавање слике о српској, а нарочито косовској збљи.

*

* *

Говорећи о овом дјелу може се рећи, да Ђукић напосто „разлаже“ историјску позорницу прошлости и садашњости колико је то могуће кроз обимну литературу тражећи градивне елементе за реализацију постављених циљева. Он настоји да историјска косовска збивања, која су физички прошла и далека, посадашњи, тј. доведе их у раван садашњости, а потом та и данашња збивања још више актуализира у нашој свијести, како би их кроз историјско-епску димензију боље схватили и разумјели. Много је писаца

заболело своје перо у проблем Косова и Метохије тражећи одговоре и остављајући трагове, ма какве значајности да они јесу. И Ђукић је добро зашилио своје перо и придружио се посланицима писане ријечи како би оставио што дубље и потпуније трагове о српској и косовскометохијској драми. С тим у вези, аутору свакако припада велико признање за храброст да се ухвати у коштац са овом специфичном и за српски народ болном тематиком.

Треба рећи и то, да ово није класично историјско дјело пореданих историјских чињеница, али износи и говори о историјским догађајима и личностима који су утицали на бивствујући српски етнос. Ово је прије свега етичко дјело, јер кроз догађаје говори о људима, о моралу, о добру и злу, о врлинама и манама, о трагедији једног народа. Штавише, оно говори, можда најпотпуније, о етици моћи у међународним односима кроз историју и савременим међународним односима као и свим њеним последицама на овим просторима.

Закључимо тиме, да је историја већ одавно озидала духовни зид, а ово дјело је само један од елемената који га подупиरे. По том зиду качимо сузе плача остављајући и на тај начин траг будућим поколењима о мјесту гдје се српска опстојност оваплодила у цјеловит народ и државу. За разлику од духовног зида, који је остао као једини од два бедема српске опстојности на Косову и Метохији, онај други, етноонтолошки, све је мање извјестан као одбрамбени бедем, бар гледано из садашње перспективе, будући да је све мање Срба на том простору.

Овај рад је примљен 22. маја 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. јуна 2012. године.